

Comentaris a una exposició

L'estiu passat Ernest Nabas i Daniel Gozalbo van presentar al saló de plens de la Casa de la Vila una interessant exposició de fotografia i pintura que versava sobre els masos abandonats dels nostres termes municipals. De la guia de lectura que es va elaborar a propòsit, com a complement d'aquesta reflexió artística, es van imprimir uns pocs exemplars, però sembla que el tiratge no va aplegar per a tots els que l'hagueren volgut guardar. Hi ha un parell d'aquells articles que algunes persones de Xodos ens han demanat que es publiquen de nou a la secció més lírica d'aquest butlletí i així ho fem.

La gent masovera

Joaquim Escrig Fortanete

VAN ACABAR LES GALLINES I ELS CONILLS i van vendre les ovelles, els bacons i el matxo i se'n van anar a Castelló un bon dia, en passar Tots Sants. Era el fi nal d'un temps i unes vides i, sense saber-ho ells, el tancament d'una història secular a les nostres terres.

Durant generacions, aquests hòmens i aquestes dones que se n'anaven havien domesticat el paisatge aspre de les nostres muntanyes; havien obert uns camins que, sense les seues passes, prompte es perdrien i havien alçat infinites parets de pedra per a inventar-se bancals als llocs més increïbles. Unes parets que ara mosseguen les solsidees per on la terra s'esmuny, mentre el masos que van edifi car es desfan davant els nostres ulls com castells d'arena en la turmenta del temps.

Els van patir la guerra més llarga, la fam més aspra, l'escola més llunyana i la marginació més intensa i van ser menyspreats i escarnits per la seua pobresa. Però eren els guardians d'un paisatge de segles. Ells conservaven els camps, les cases, els camins i els assagadors, netejaven les sèquies i prevenien el foc. També guardaven les paraules velles de la nostra vella i maltractada llengua i els noms dels tossals i les llomes, de les fonts i les coves, dels masos i dels camins.

Ara, sense ells, s'han perdut els noms i els camps, se'ns cauen les cases i s'esborren els camins. El bosc recupera, amb els seus animals, l'espai perdut i no se senten veus de xiquetes per enlloc.

S'ha tancat un cicle que no tornarà, i si torna, com diuen els més vells, pitjor. Els masovers i les masoveres ja són història; la nostra història.

A ells, fa molts anys, un jovenet els va dedicar aquest poema.

L'ÚLTIM MASOVER

Les martellades del sol
han ornat el seu rostre
amb serralades de plecs
on els ulls són,
tan sols,
dos pedres esmolades a la vall.
Les seves mans,
verges de carícies,
són dos terrossos
perduts a la immensitat dels camps.
Camina ajupit
com el blat madur a l'estiu.
quan l'espiga pesa.
I la seua veu s'ha desfet,
enganxada
a les punxes dels camins.
No li pregunteu l'edat.

Interior de mas. Foto Amat Sánchez

Potser té més de mil anys,
passats al tros de terra on viu,
solitari,
amb sa casa tan vella com ell.
En silenci,
ens mesurarem l'última copa
amb l'últim home
a l'última porta oberta
de l'últim racó del món.

(1973)